

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 3255/2023

Datum rozhodnutí: 26. června 2024

Závěr: Ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nelze vykládat tak, že by již samo vědomí plnítele o absenci jeho povinnosti k úhradě cizího dluhu vylučovalo vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči osobě, za niž plnil a již se zánikem dluhu dostalo majetkového prospěchu. Ustanovení § 2997 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku nelze vůbec použít v případě skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, které vzniklo plněním za jiného.

Obsah: Spor byl veden o vypořádání mezi bývalými partnery. Za společného soužití nakoupili několik nemovitostí do podílového spoluvlastnictví se shodnými podíly. Kupní cenu měli dle uzavřených smluv hradit společně, avšak celou kupní cenu uhradil ze svého účtu žalobce. Protože žalovaná – bývalá partnerka – neprokázala, že jí žalobce mínil částku odpovídající polovině kupní ceny darovat, posoudil soud prvního stupně nárok žalobce jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení a žalobě vyhověl. Odvolací soud rozsudek změnil a žalobu zamítl. Žalobce totiž dle jeho závěrů žalovanou obohatil „s vědomím, že k tomu není povinen“, a proto mu dle § 2997 odst. 1 věty druhého občanského zákoníku právo na vydání bezdůvodného obohacení nesvědčí. Proti rozsudku podal žalobce dovolání namítaje, že závěry odvolacího soudu jsou rozporné s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu. Dovolání bylo shledáno přípustným i důvodným. Bezdůvodné obohacení plněním za jiného vzniká, jestliže plnění poskytne namísto dlužníka ten, kdo sám není povinen (po právu) plnit. Bezdůvodně se v daném případě obohatí nikoli osoba, již bylo plněno, ale subjekt, jehož dluh byl vyrovnán. Jedná-li ten, kdo plní, v mylném přesvědčení, že zapravuje svůj vlastní dluh vůči příjemci plnění, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není, jde o plnění bez právního důvodu, a nárok na vydání bezdů-

vodného obohacení mu vzniká proti tomu, komu plnění poskytl. Judikatura připouští aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného též v případech, v nichž plnitel sice jedná v omylu, že plněním dostává vlastní povinnosti, která objektivně neexistuje, avšak obsahem této jeho povinnosti je vyrovnání materiálně cizího dluhu. Nebylo by však přiléhavé usuzovat, že zaktovením vědomého plnění nedluhu coby důvodu vyloučení povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení dle § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku měla být aplikovatelnost skutkové podstaty plnění za jiného radikálně zúžena na právě zmíněné situace zapravení cizího dluhu v mylném domnění o existenci povinnosti takovéto plnění namísto jiného poskytnout. Tomu nasvědčuje také jazykový výklad § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku, neboť dikce dotčeného ustanovení hovoří o vyloučení práva na vrácení obohacení, zatímco při aplikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení plněním za jiného nestíhá povinnost k vydání majetkového prospěchu toho, kdo plnění přijal, a kdo by jej tedy mohl vracet, nýbrž osobu, jejíž dluh byl zapraven. Ustanovení § 2997 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku tedy nelze vykládat tak, že by již samo vědomí plnítele o absenci jeho povinnosti k úhradě cizího dluhu vylučovalo vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči osobě, za niž plnil a již se zánikem dluhu dostalo majetkového prospěchu. Celkově z uvedeného vyplývá, že § 2997 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku se vůbec neuplatní v případě skutkové podstaty bezdůvodného obohacení vzniklého plněním za jiného.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 3617/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1145/2017, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5970/2016

Relevantní ustanovení: § 2997 občanského zákoníku

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2613/2022

Datum rozhodnutí: 11. června 2024

Závěr: *Při posouzení odpovědnosti pomocníka za újmu je rozhodná míra jeho autonomie nebo naopak podřízenosti vůči hlavní osobě. Pokud lékař vykonával odbornou činnost pro poskytovatele zdravotních služeb, jehož byl jednatelem i jediným společníkem, nelze o podřízenosti pomocníka vůči hlavní osobě vůbec uvažovat, neboť lékař byl současně osobou ovládající osobu hlavní, a to i kdyby odbornou lékařskou péči vykonával jako její zaměstnanec.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu újmy na zdraví, která dle tvrzení žalobkyně měla vzniknout v důsledku nesprávně provedeného operačního výkonu. Žaloba mířila jak proti poskytovateli zdravotních služeb, tak proti lékaři, který zákrok prováděl; žalovaní byli v solidárním postavení. Soud prvního stupně žalobu zamítl s tím, že nebylo prokázáno pochybení mezi samotným operačním zákrokem a samotným výsledkem, totiž amputací prstu žalobkyně. Dle odborného posouzení byl zákrok proveden lege artis, lege artis byla prováděna i pooperační a rehabilitační péče. Hlavní příčinou negativního výsledku byla následná infekce a srůsty šlach, jimž nebylo možno ze strany žalovaných zabránit. Pokud jde o vztah obou žalovaných, soud dospěl k závěru, že odpovědnost nese pouze poskytovatel zdravotní péče (první žalovaný), nikoliv přímo lékař (druhý žalovaný), který vykonával veškeré lékařské úkony jménem prvního žalovaného. Odvolací soud rozsudek zrušil ve vztahu k prvnímu žalovanému kvůli nedostatečně zjištěnému skutkovému stavu a věc mu vrátil k novému projednání a rozhodnutí, ve vztahu k druhému žalovanému (lékaři) jej potvrdil. Druhého žalovaného první žalovaný využil jako pomocníka ve smyslu § 1935 občanského zákoníku k plnění svého smluvního závazku. Fyzické osoby běžně zřizují právnické osoby s ručením omezeným, aby ochránily svůj majetek. Zákonnodárce tím povzbuzuje podnikatele k provádění činnosti, jež nese s sebou rizika, která by fyzická osoba sama nepodstoupila. V případě, že by jednatel či společník společnosti s ručením omezeným odpovídal bez dalšího jakožto pomocník této společnosti za újmu způsobenou při činnosti jménem společnosti, byla by popřena podstata této společnosti a omezené ručení za závazky společnosti by pozbylo smyslu. Dále uzavřel, že povinnost poskytovat zdravotní služby na náležitě odborné úrovni měl první žalovaný a nikoliv

druhý žalovaný, který byl pouze jejím odborným zástupcem ve smyslu § 12 odst. 2 a 3 zákona o zdravotních službách. Vzhledem ke zvláštní právní úpravě poskytování zdravotnických služeb, principu společnosti s ručením omezeným a ochraně zaměstnance dospěl odvolací soud k závěru, že poskytuje-li lékař zdravotní služby jako odborný zástupce právnické osoby podle § 12 zákona o zdravotních službách (ať již v pozici zaměstnance, jednatele, společníka, či na jiném smluvním základě ve vztahu k společnosti), neodpovídá za újmu způsobenou při poskytování zdravotních služeb vůči třetí osobě (pacientovi), a to ani jako pomocník ve smyslu § 2914 občanského zákoníku. Žalobkyně napadla rozsudek odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém se týkal zamítnutí žaloby vůči druhému žalovanému (lékaři) dovoláním. Za nesprávný považovala závěr odvolacího soudu o tom, že poskytuje-li lékař zdravotní služby jako odborný zástupce právnické osoby podle § 12 zákona o zdravotních službách (ať již v pozici zaměstnance, jednatele, společníka, či na jiném smluvním základě ve vztahu ke společnosti), neodpovídá za újmu způsobenou při poskytování zdravotních služeb vůči třetí osobě (pacientovi), a to ani jako pomocník ve smyslu § 2914 občanského zákoníku. Nejvyšší soud shledal dovoláním přípustným k řešení dosud neřešené otázky odpovědnosti lékaře jako pomocníka hlavní osoby, jejímž je současně statutárním zástupcem, za nemajetkovou újmu vzniklou postupem non lege artis. Současně dovolání shledal důvodným. Podle § 167 občanského zákoníku právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě. Podle § 2910 občanského zákoníku škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněním porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva. Podle § 2914 občanského zákoníku kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody. Ustanovení § 2914 občanského

zákoníku směřuje k tomu, že ten, kdo má prospěch z činnosti pomocníka, měl by také nést rizika s jeho činností spojená. Jeho smyslem je posílení ochrany poškozeného, neboť v případě porušení zákonné povinnosti jednajících osob má možnost požadovat náhradu od obou, tedy jak od toho, kdo škodu způsobil (pomocník), tak od toho, kdo má z činnosti pomocníka prospěch (hlavní osoba). Výhoda bývá spatřována i v tom, že hlavní osoba bude zpravidla solventnější než její pomocník, a poškozený se tak snáze domůže náhrady. Dále se poukazuje i na to, že hlavní osoba mívá obecně lepší pozici, aby zhodnotila rizika vzniku škody spojená s činností, kterou pro ni vykonávají její pomocníci, a tato rizika a náklady s nimi spojené rozložila jednak mezi samotné pomocníky, a i mezi zákazníky jejího podniku. Pokud jde o postavení pomocníka – zaměstnance, dospěla judikatura Nejvyššího soudu k závěru, že z podstaty závislé práce zaměstnance je nutno § 2914 občanského zákoníku vykládat tak, že za újmu způsobenou zaměstnancem odpovídá výlučně zaměstnavatel, jako by ji způsobil on sám, byť se tak stalo osobní činností zaměstnance, kterého k tomu použil. Rozhodující pro posouzení, zda pomocník hlavní osoby odpovídá spolu s ní za škodu, kterou svým protiprávním jednáním způsobil, je tudíž míra autonomie, či naopak závislosti pomocníka na osobě hlavní, tedy zda převáží samostatná (výlučná) odpovědnost hlavní osoby, nebo kdy je dostatečný důvod, aby samostatnost pomocníka byla důvodem k založení jeho vlastní povinnosti k náhradě. Bude rozhodné zejména, zda pomocník (ať již osoba fyzická, nebo právnická) provádí činnost pro jinou fyzickou (právnickou) osobu podle jejích pokynů či příkazů, pod její odpovídající kontrolou a je vůči ní v podřízeném postavení. Tato úvaha má význam zejména tehdy, je-li zaměstnanec současně jednatelem a společníkem zaměstnavatele. Pak je nutno zvážit, zda taková práce je práce závislá. Odvolací soud založil svůj závěr o nedostatku pasivní legitimace druhého žalovaného na závěru o specialitě zákona o zdravotních službách ve vztahu k občanskému zákoníku, principu společnosti s ručením omezeným a principu ochrany zaměstnance. Proto uzavřel, že poskytuje-li lékař zdravotní služby jako odborný zástupce právnické osoby podle § 12 zákona o zdravotních službách (ať již v pozici zaměstnance, jednatele, společníka, či na jiném smluvním základě ve vztahu ke společnosti), neodpovídá za újmu způsobenou při poskytování

zdravotních služeb vůči třetí osobě. Takový výklad je však nesprávný, neboť zákon o zdravotních službách k tomuto závěru nesměruje. Žalobkyně uzavřela s prvním žalovaným smlouvu o péči o zdraví. První žalovaná proto odpovídá za to, že bude plnit své povinnosti ze smlouvy na náležité odborné úrovni (§ 2645 občanského zákoníku § 4 odst. 5 i § 49 zákona o zdravotních službách). Žalobkyně, která má za to, že při jejím léčení takto postupováno nebylo, se proto domáhá po prvním žalovaném náhrady tvrzené újmy, avšak současně uplatňuje své nároky i vůči druhému žalovanému, který léčebnou péči (žalobkyni osobně léčil i operoval) fakticky za prvního žalovaného prováděl. Lze jej tedy považovat za pomocníka hlavní osoby, tedy prvního žalovaného. Je-li podle výše citované judikatury při posouzení odpovědnosti za újmu pomocníka rozhodná míra jeho autonomie nebo naopak podřízenosti vůči hlavní osobě, potom v posuzované věci je podstatné, že druhý žalovaný vykonával odbornou činnost pro poskytovatele zdravotních služeb, jehož byl jednatelem i jediným společníkem (jak je patrné z obchodního rejstříku). V takovém případě nelze o podřízenosti pomocníka vůči hlavní osobě uvažovat, neboť druhý žalovaný byl současně osobou ovládající osobu hlavní, a to i kdyby odbornou lékařskou péči vykonával jako její zaměstnanec. Je-li totiž tatož (fyzická) osoba současně poskytovatelem zdravotních služeb i lékařem, který vykonává odbornou činnost, nelze při výkonu léčebné péče uvažovat o její faktické nebo organizační podřízenosti, a proto nic nebrání tomu, aby spolu s hlavní osobou za případnou újmu odpovídala podle § 2914 občanského zákoníku. V pozici pomocníka (lékaře, který léčení prováděl) však odpovídá za vzniklou újmu pouze v případě, že vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného (zde právo na zdraví), je-li újma pacienta v příčinné souvislosti s jeho porušením povinnosti (§ 2910 občanského zákoníku). V návaznosti na to je třeba zdůraznit, že lékař (ani poskytovatel zdravotních služeb) neodpovídá za výsledek, ale pouze za správný postup. Samotný negativní výsledek zdravotnického výkonu nemusí být totiž nutně vyvolán postupem při léčení, neboť při zásazích do lidského organismu působí mnoho faktorů, které v konečném výsledku mohou vést k nedosažení předpokládaného stavu, či dokonce k jeho zhoršení, tj. k újmě na zdraví.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1319/2022

Relevantní ustanovení: § 1935 a § 2914 občanského zákoníku

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1048/2024

Datum rozhodnutí: 18. června 2024

Závěr: *Vzhledem k potřebě bezpodmínečného zachování práva na spravedlivý proces nemůže být pro účely posouzení vzniku samotného nároku na nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. samo o sobě určující, zda se jedná o právnickou osobu veřejného práva nebo soukromého práva. Řečeno jinak, v případě, kdy je shledáno, že řízení trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu, je namíste poskytnutí zadostiučinění (konstatování porušení práva či v penězích), bez ohledu na soukromoprávní či veřejnoprávní povahu účastníka řízení (poškozeného) a bez ohledu na jeho osobní a majetkové poměry. Postavení poškozeného – veřejnoprávní korporace umožňuje vzít v potaz tuto skutečnost jako relevantní hledisko při určení výše zadostiučinění.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení. Řízení o vydání bezdůvodného obohacení trvalo 14 let, přičemž dle žalobce, kterým bylo hlavní město Praha, nebylo nijak složité a sám žalobce k průtahům nepřispěl. Nárokoval tedy celkem 260 000 Kč, tj. 10 000 Kč za první dva roky řízení, 20 000 Kč za každý další rok řízení. Soud prvního stupně přiznal žalobci náhradu újmy ve výši 100 000 Kč, zbytek žaloby zamítl. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Mj. vyšly z toho, že význam řízení pro žalobce nebyl zásadní, a to zejména vzhledem k povaze a hodnotě sporu. Pokud žalobce hospodaří s desítkami miliard korun ročně, sporná částka činila pouhý zlomek celkového objemu financí, které má žalobce k dispozici. Bylo tak namíste nárok redukovat. V podaném dovolání žalovaná Česká republika argumentovala, že veřejnoprávní charakter vyšších územně samosprávných celků, velikost a ekonomická síla žalobce, ale také jeho specifická organizační struktura a dělba práce vylučují, aby žalobci svědčila domněnka morální újmy z nepřiměřené délky řízení vycházející z judikatury ESLP, a že bylo namíste konstatovat pouhé porušení práva na řízení v přiměřené lhůtě. Poskytnutí přiměřeného

zadostiučinění žalobci v penězích nemůže mít naprosto žádný reparační účel, nehledě na to, že základní částky, ze kterých byla výše zadostiučinění soudem určena, opět vycházejí z judikatury ESLP, aniž by soudy zvážily, zda je použití této judikatury pro určení výše odškodnění nemajetkové újmy veřejnoprávní korporací vůbec přiléhavé. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným k řešení dosud neřešených otázek, a to zda žalobci mohla vůbec vzniknout újma, když má oproti jiným subjektům specifický způsob přijímání a projevování vůle daný zákonem a má zcela neporovnatelnou majetkovou, rozpočtovou a personální základnu, což podle argumentace dovolatelky samo o sobě vylučuje, že se v jeho sféře může projevovat nemajetková újma z konkrétního řízení srovnatelně jako jakékoliv jiné fyzické nebo právnické osobě soukromého práva. Dále pak, zda je odvolací soud povinen při hodnocení dopadů nepřiměřeně dlouhého řízení do sféry žalobce posoudit pro stanovení výše nemajetkové újmy obdobná kritéria, která jsou dle judikatury Nejvyššího soudu rozhodná pro její stanovení u jiných právnických osob například obchodních korporací. Dovolání důvodným Nejvyšší soud neshledal. Ve vztahu k první otázce zpochybňující, zda žalobci vůbec nějaká újma mohla vzniknout s ohledem na jeho veřejnoprávní povahu (argumentace marginálním významem sporu pro žalobce, chybějícím reparačním účelem apod.), Nejvyšší soud konstatoval, že žalobce sice je veřejnoprávní korporací založenou zákonem (zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze), která je v jistém smyslu oddělena od státu, neboť je svou povahou a postavením odlišná od státu a není nositelem státní moci, ale toliko moci veřejné, nicméně současně má právní osobnost shodnou s jinými subjekty práva. Podle § 20 odst. 1 věta druhá zákona občanského zákoníku platí, že právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou. Právnické osoby (včetně tzv. veřejnoprávních korporací) tak mohou být subjektem i základních práv, která neodporují jejich specifické povaze (včetně práva, aby jejich věc byla projednána bez průtahů a v přiměřené době). Ústavní soud se již (v poměrech obdobně aplikovatelného tzv. obecního zřízení) vyslovil, že vzhledem k tomu, že obce nakládají s veřejnými prostředky, nelze jejich postavení stavět na roveň obchodním korporacím, a vyplývá z něj, že nemohou se svým majetkem nakládat zcela volně, právě naopak, mají povinnost nakládat s ním vždy

v zájmu svých občanů. Z téhož důvodu nelze pomíjet nepříznivé dopady nepřiměřené délky řízení do právního postavení veřejnoprávních korporací, pokud se daného řízení účastnily a pokud se průtažné řízení týkalo otázek spadajících do jejich samostatné působnosti. Nepřiměřená délka řízení může (ale také nemusí) v konkrétním případě způsobovat nejistotu u orgánů hlavního města Prahy (obce, kraje), stejně tak nelze vyloučit, že se může dotýkat i osob, které tvoří její osobní substrát (občané s trvalým pobytem v hlavním městě, potažmo v jiném kraji nebo obci), nebo jen určité skupiny těchto osob, a to v závislosti na vlastním předmětu řízení, který bude též určující z hlediska posouzení zákonného kritéria významu řízení pro poškozeného. Uvedené kritérium může (ale nemusí) být rovněž ovlivněno vzájemným vztahem toho, co je v řízení pro veřejnoprávní korporaci tzv. v sázce na straně jedné a velikostí a majetkovým poměrům poškozeného na straně druhé (významné může být, zda jde o menší obec, město, statutární město či kraj, s jakými prostředky hospodaří a jak průběh daného řízení konkrétně ovlivňuje její hospodaření a majetkové zájmy). Článek 6 Úmluvy zajišťuje právo na spravedlivý proces (mimo jiné přiměřenou délku řízení) dvěma kategoriím osob: těm, jejichž občanská (civilní) práva nebo závazky jsou nějakým způsobem zpochybněna, a těm, kdož čelí trestnímu obvinění. Rozhodovací praxe přitom vychází ze silné, ale vyvrátitelné domněnky, že nepřiměřená délka řízení znamená pro stěžovatele morální újmu a žádné důkazy v tomto ohledu v zásadě nevyžaduje. K případnému zadostiučinění ve formě konstatace porušení práva je pak namísto přistupovat výjimečně. Jde tudíž o to, zda je čl. 6 Úmluvy aplikovatelný, což lze dovodit v případě sporů o občanská práva či závazky. Spor mající východisko v soukromém právu (zde žaloba na vydání bezdůvodného obohacení) takové předpoklady splňuje bez ohledu na povahu účastníka řízení. Vzhledem k potřebě bezpodmínečného zachování práva na spravedlivý proces nemůže být pro účely posouzení vzniku samotného nároku na nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. samo o sobě určující, zda se jedná o právní osobu veřejného práva nebo soukromého práva. Opačný přístup by mohl mimo jiné narušit princip rovnosti před zákonem, který vyžaduje, aby byl zákon vykládán stejně pro všechny případy splňující stejné podmínky. Pokud jde o otázku, zda veřejnoprávní povaha poškozeného má být

relevantní při určení výše zadostiučinění, dle Nejvyššího soudu lze vyjít z dosavadní judikatury pro odškodňování právnických osob soukromého práva, avšak s přihlédnutím ke specifickým veřejnoprávní korporace. Z hlediska struktury poškozeného coby veřejnoprávní právnické osoby je nutné zohlednit, že u něj cyklicky dochází k personálním obměnám v jeho orgánech v důsledku pravidelných voleb, proto dopad řízení na osoby v nich je již z tohoto důvodu zpravidla nižší než u osob fyzických nebo právnických osob soukromého práva. Současně je také nutné zohlednit, že s ohledem na jeho široce vymezenou působnost a množství právních vztahů, do nichž veřejnoprávní korporace vstupuje, je přirozeně výskyt právních sporů častější než v případě právnických osob soukromého práva. Významné jsou i majetkové poměry veřejnoprávní korporace.

Související judikatura: náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/17, velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 31 Cdo 2402/2020, náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 566/05

Relevantní ustanovení: čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, zákon č. 82/1998 Sb., zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 855/24

Datum rozhodnutí: 24. července 2024

Závěr: Odkazování poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nelze nadužívat, neboť v takovém případě by institut uplatnění nároku na náhradu újmy v trestním řízení pozbyl smyslu. Je-li žádána kompenzace nemajetkové újmy způsobené trestným činem, jež má povahu duševních útrap, lze nárok posoudit i tehdy, není-li předložen znalecký posudek o duševním stavu poškozeného, lze-li z provedeného dokazování provedeného v trestním řízení intenzitu duševních útrap posoudit.

Obsah: V trestním řízení byl pachatel shledán vinným zločinem pohlavního zneužití, avšak stěžovatelka, která byla obětí, byla se svým nárokem na náhradu nemajetkové újmy ve výši 200 000 Kč odkázána na občanskoprávní řízení. Stěžovatelka totiž dle trestních soudů nepředložila žádné listinné důkazy v podobě

zpráv odborných lékařů či psychologa, ze kterých by bylo zřejmé, do jaké míry byl jednáním vedlejšího účastníka narušen její přirozený psychický a sexuální vývoj. Trestní soudy poukázaly na to, že sice stěžovatelce byla způsobena nemajetková újma samotnou trestnou činností vedlejšího účastníka, nicméně z výpovědi stěžovatelčiny matky vyplynulo, že stěžovatelka je v pořádku, doma o událostech nechce mluvit, ještě jim nerozumí. Výslech na policii stěžovatelce vůbec neudělal dobře, plakala po něm a nechce se k tomu nijak vracet. Matka psychologickou pomoc pro stěžovatelku zatím nevyhledala, stěžovatelka má kamarádky, ve škole prospívá, chodí na kroužky a má spoustu zálib. Krajský soud proto přisvědčil okresnímu soudu, že stěžovatelka nepředložila listinné důkazy ohledně míry narušení svého psychického a sexuálního vývoje, přičemž nebylo v možnostech okresního soudu k této podstatné otázce provádět dokazování s ohledem na pochopitelnou obavu stěžovatelčiny matky z dalších výslechů či vyšetřování, při nichž by si stěžovatelka musela znovu vybavovat jednání, jehož se vůči ní pachatel dopouštěl. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítala, že duševní útrapy, které stěžovatelce způsobil pachatel, není třeba prokazovat lékařskými zprávami, neboť je způsobila samotná trestná činnost, což potvrzuje výpověď stěžovatelky v přípravném řízení i její matky v hlavním líčení a ostatně to v odůvodnění svého rozhodnutí uznal i krajský soud. Argument, že stěžovatelčina matka uvedla, že stěžovatelka je v pořádku, nemůže obstát, protože jde jednak o laické hodnocení, a navíc by náhrada nemajetkové újmy neměla být přiznávána jen v návaznosti na duševní onemocnění. Obecné soudy si měly učinit úsudek o výši náhrady i bez lékařských zpráv. Stěžovatelka je navíc zvláště zranitelnou obětí. Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl. Stěžovatelka namítala porušení svého práva na nedotknutelnost osoby a soukromí zaručeného v čl. 7 odst. 1 Listiny. Garance nedotknutelnosti osoby spočívá v ochraně tělesné a duševní integrity člověka a zahrnuje i zdraví jednotlivce. Zásahem do tělesné a duševní integrity je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, ale i pouhé způsobení bolesti. Vznikne-li jednotlivci v důsledku zásahu do sféry chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny újma, promítá se ochrana základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí do nároku na náhradu této újmy. Ústavní soud zdůrazňuje povinnost státu vytvořit efektivní systém procesních institutů sloužících ke kompenzaci újmy

způsobené trestnou činností. Uplatnění těchto institutů nelze hodnotit jen z pohledu soukromého zájmu poškozeného jednotlivce, neboť souvisí s veřejným zájmem na zjištění trestné činnosti a potrestání pachatele. Trestním soudům bylo svěřeno rozhodování o adhezních nárocích poškozených právě proto, aby poškozený mohl dosáhnout uspokojení svých nároků již v trestním řízení a nemusel podstupovat rovněž řízení občanskoprávní, což může být spojeno s opětovným prožíváním nepříjemných či traumatizujících zážitků. Takové důsledky jsou nežádoucí především u zvláště zranitelných obětí. Při odkazování poškozených na řízení ve věcech občanskoprávních by trestní soudy měly mimo jiné zvážit, do jaké míry bude v rámci tohoto řízení naplněn účel ochrany obětí trestných činů. V rámci občanského soudního řízení totiž bude oběť nutně znovu konfrontována s pachatelem trestné činnosti, což může v konečném důsledku vést až k její rezignaci na další uplatňování práv. Ačkoli je tedy primárním účelem trestního řízení zjištění a potrestání pachatele, i adhezní výrok může zasáhnout do základních práv stran trestního řízení, a tedy i pro něj platí výše zmíněné požadavky na náležité odůvodnění vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny. Z ústavněprávního hlediska je neakceptovatelné, pokud trestní soudy odkáží poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních za situace, kdy zjištěný skutkový stav umožňuje posoudit nárok na náhradu újmy (byť jen zčásti) v adhezním řízení. Soudy odůvodnily odkázání stěžovatelky s nárokem na náhradu nemajetkové újmy do řízení ve věcech občanskoprávních primárně tím, že nepředložila lékařskou zprávu svědčící o míře narušení jejího psychického a sexuálního vývoje. Nemateriální újma způsobená trestnou činností nemusí nabývat pouze podoby újmy na zdraví ve smyslu § 2958 občanského zákoníku. Sama stěžovatelka ve svých podáních zmiňovala prožité duševní útrapy (§ 2956 občanského zákoníku), tedy spíše netrvalou psychickou újmu vzniklou samotným pohlavním zneužíváním. Zatímco v případě psychické újmy na zdraví (například ve formě posttraumatické stresové poruchy) by bylo trvání na předložení lékařských zpráv (či obdobných důkazů) namísto, závěr o duševních útrapách lze učinit i na základě jiných okolností, například výpovědi poškozené. A i kdyby zásah do práv stěžovatelky nedosáhl intenzity duševních útrap, stále jí občanský zákoník v nejobecnější rovině přiznává právo na náhradu újmy na jejích přirozených právech (§ 2956). Zásah do osobnostních práv

poškozeného je imanentní prokázané trestné činnosti a tak tomu je i v tomto případě. Ze spisu totiž vyplývá, že stěžovatelka byla několikrát pohlavně zneužita ve věku mezi sedmi a deseti lety tehdejším partnerem své matky, k němuž měla blízký vztah. Takové jednání z povahy věci způsobuje újmu na přirozených právech oběti (i když třeba v konkrétním případě nikoli v intenzitě narušení zdravotního či sexuálního vývoje), kterou je třeba nahradit. Pokud z rozhodnutí trestních soudů vyplývá, že by o náhradě újmy rozhodly pouze za předpokladu, že by dosáhla intenzity narušení psychického či sexuálního vývoje stěžovatelky a byla prokázána lékařskými zprávami, je takové pojetí

příliš úzké, které z dosahu adhezního řízení bezdůvodně vylučuje řadu případů, kdy je určitá (byť třeba méně závažná) újma na přirozených právech poškozeného zřejmá již z povahy spáchané trestné činnosti.

Související judikatura: nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2379/08, nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2253/13, nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3003/20, nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2099/23, nález sp. zn. II. ÚS 297/22

Relevantní ustanovení: čl. 7 Listiny základních práv a svobod

Zpracoval: Jan Tryzna